

Discourse Analysis of Postal Stamps with Cultural Theme in Two Periods of Pahlavi and the Islamic Republic of Iran

Fattane Mahmoodi¹, Fateme yazdani²

¹ Associate Professor, Department of Art Research, Faculty of Art and Architecture, Mazandaran University, Mazandaran, Iran. (Corresponding author)

² M.A. Student, Department of Art Research, Faculty of Art and Architecture, Mazandaran University, Mazandaran, Iran

(Received: 19.02.2022, Revised: 12.03.2022, Accepted: 17.03.2022)

<https://doi.org/10.22075/AAJ.2022.26355.1139>

Abstract:

The postal stamp is a visual element, in which the pictures express the official views of each government on various matters and easily showcase the discourses of power in society in both covert and overt layers of these visual elements. This visual element uses image language to accurately represent the culture of society. Discourse analysis reveals the relationship between society, authority and ideology by revealing discourse-oriented indicators, emphasizes that society is nothing but a composition of different discourses; Therefore, in order to distinguish itself from others, each country has highlighted the symbols that express the ideology of its society. By using descriptive, analytical, comparative and qualitative methods with the aim of identifying the common discourse basis in the cultural themed stamps of these two periods and the mechanisms of power discourse in them, the theory of Laclau and Mouffe discourse analysis in studying this stamp has been used. The result also indicates that in cultural stamps, discourse factors have a direct relationship with ideology and authority. By examining these structures, it can be said in the cultural stamps of the Pahlavi era, the dominant discourses are the discourse of antiquarian values, the power of the King and the rebranding of cultural and national identities in a new format; And dominant discourses in the period of the Islamic Republic are, the discourse of Islam, martyrdom and preservation of Islamic and revolutionary values.

Keywords: Stamp, Discourse Analysis, Laclau and Mouffe, authority Discourse, Pahlavi era, Islamic Republic.

---

¹ Email: F.mahmoudi@umz.ac.ir

² Email: Yazdanif97@gmail.com

How to cite: Mahmoodi, F., Yazdani, F. Discourse Analysis of Postal Stamps with Cultural Theme in Two Periods of Pahlavi and the Islamic Republic of Iran. Journal of Applied Arts, 2021,1(3), (doi: 10.22075/aaj.2022.26355.1139)

تحلیل گفتمان تمبرهای پستی با موضوع فرهنگی

در دو دوره ی پهلوی و جمهوری اسلامی ایران

فتانه محمودی^۱، فاطمه یزدانی^۲

^۱ دانشیار، گروه پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران. (نویسنده مسئول)

^۲ دانش آموخته کارشناسی ارشد، پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران.

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۳۰، تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۱۲/۲۱، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۱۲/۲۶)

<https://doi.org/10.22075/AAJ.2022.26355.1139>

مقاله علمی-پژوهشی

چکیده

تمبر پستی عنصری تصویری است، که تصاویر بر روی آن دیدگاه های رسمی هر حکومتی را پیرامون مسائل گوناگون بیان می کند، و گفتمان های قدرت موجود در جامعه را در لایه های پنهان و آشکار این عناصر تصویری نشان می دهد. این عنصر بصری با بهره گیری از زبان تصویر باز نمود دقیقی از فرهنگ جامعه می باشد و خوانش آن نیازمند شناختی درست از رابطه ی بین سطوح زبانی (صورت و محتوا) دارد. تحلیل گفتمان رابطه میان جامعه، قدرت و ایدئولوژی را به وسیله آشکار کردن شاخصه های گفتمان مدار نمایان می کند؛ و بر این تاکید دارد که جامعه چیزی نیست مگر تشکیل شده از گفتمان های گوناگون. از این رو هر کشوری برای متمایز کردن خود با دیگران به برجسته کردن نمادهایی که بیانگر ایدئولوژی جامعه خود بوده، پرداخته است. این پژوهش به روش توصیفی، تحلیلی، تطبیقی و از نوع کیفی با هدف شناسایی محورهای گفتمانی رایج در تمبرهای فرهنگی دو دوره از تاریخ ایران (حکومت پهلوی و جمهوری اسلامی) و ساز و کارهای گفتمان قدرت در آن ها از نظریه تحلیل گفتمان لاکلاو و موفه در خوانش تمبرها بهره گرفته، و با بررسی این عناصر تصویری_ نوشتاری در تلاش است تا دریابد که چگونه تمبرها با بهره گیری از مولفه های فرهنگی و جامعه شناختی، ایدئولوژی حاکم بر هر دوره ای را به عنوان فرهنگ غالب و مسلّم به تصویر می کشند. نتیجه نیز بیانگر این می باشد که در تمبرهای سیاسی و فرهنگی همواره مولفه های گفتمانی رابطه ای مستقیم با ایدئولوژی و قدرت دارند؛ و با بررسی این ساختار ها می توان گفت گفتمان غالب در دوران پهلوی، گفتمان باستان گرایی، قدرت شاه و بازتولید هویت های فرهنگی و ملی در قالبی نو بوده؛ و در دوره جمهوری اسلامی نیز گفتمان اسلام، شهادت و حفظ ارزش های اسلامی و انقلابی نقش مهمی دارند.

واژه های کلیدی: تمبر، تحلیل گفتمان، لاکلاو و موفه، گفتمان قدرت، دوره پهلوی، جمهوری اسلامی.

¹ Email: F.mahmoudi@umz.ac.ir

² Email: Yazdanif97@gmail.com

مقدمه

تمبر کاغذ کوچکی است که به مانند سفیر فرهنگی بدون مرزی فرهنگ، نماد و ایدئولوژی یک جامعه را بیان می کند. تصاویری که بر روی تمبر نقش می بندد علاوه بر دارا بودن جنبه های زیبایی شناختی، نشانه های تصویری کوچکی از یک جامعه و معرف مولفه های فرهنگی و اجتماعی آن به دیگر جوامع است که با نگرش های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و رخدادهای ملی، آیینی و نمادین آن ارتباط دارد.

تحلیل گفتمان همواره بر آن است تا روش جدیدی را برای مطالعه ی متن، رسانه، فرهنگ، علم و مواردی مانند آن به دست آورد، که در جهت کشف معنای به کار رفته در متن یا سخن به کار می رود. ایده گفتمان این است که پدیده های اجتماعی هرگز کامل نیستند. معنای هیچ گاه نمی توانند برای همیشه تثبیت شوند و این امر راه را برای کشمکش های همیشگی اجتماعی بر سر تعاریف جامعه و هویت باز می گذارد که خود تأثیرات اجتماعی به همراه دارد و وظیفه تحلیل گران گفتمان نشان دادن جریان این کشمکش ها بر سر تثبیت معنا در تمامی سطوح امر اجتماعی است. تحلیل گفتمان قصد دارد نشان دهد که از طریق کدام فرایند تلاش می کنیم تا معنای نشانه ها را تثبیت کنیم و کدام فرایند موجب می شود که برخی از موارد تثبیت معنا به چنان امر معمولی بدل شوند که آنها را پدیده ای طبیعی به شمار می آوریم. (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹: ۵۴-۵۵)

هدف این مقاله شناسایی محورهای گفتمانی رایج در تمبرهای فرهنگی این دو دوره و ساز و کارهای گفتمان قدرت در آن ها با مطرح کردن این مساله است که چه محورهای گفتمانی در تمبرهای پستی ژانر فرهنگی دوره پهلوی و جمهوری اسلامی ایران

وجود دارد؟ و هم چنین چه گفتمانی توانست در این تمبرها هژمونیک شود و سایر گفتمان ها را طرد کرده و یا به حاشیه براند؟ از این رو این مقاله قصد دارد تا بر پایه نظریه تحلیل گفتمانی لاکلا و موفه که ابزار های تحلیلی مناسبی را در رابطه با کشف روابط میان مناسبات قدرت و تولید محتوای نهایی می دهد و با تبیین مفاهیمی چون عنصر، دال و مدلول، دال شناور، دال مرکزی، مفصل بندی و میدان گفتمان به تحلیلی علمی برای خوانش گفتمانی تمبرهای پستی دو دوره پهلوی و جمهوری اسلامی ایران بپردازد.

پیشینه پژوهش

پیترس، کنث^۱. (۱۹۹۱) در مقاله «تمبر پستی همچون تصاویر معانی بیان ملی ۲» به نشانه شناسی تمبرها اشاره داشته و این معانی را در کشورهای مختلف به عنوان شرایط نمونه بررسی کرده و برای بررسی تمبرها در این مقاله از دانش تحلیل گفتمان بهره برده است. افسانه مطلبی اسفید واجانی (۱۳۸۳) در پایان نامه «تمبر زبانی برای گفت و گوی تمدن ها» در مقطع کارشناسی ارشد تصویرسازی دانشگاه هنر تهران اشاراتی به نظریات نشانه شناختی داشته و هدف خود را مطالعه تمبر پستی به عنوان راهی برای گفت و گو در میان تمدن های مختلف قرار داده است. علی اصغر شیرازی و گلرنگ امیر کسری (۱۳۹۲) در مقاله ای در فصلنامه جلوه هنر با عنوان «تمبرهای بلوک یادگاری در ایران از ابتدا تا دوران معاصر» پس از بررسی تاریخچه و اهمیت انتشار، بلوک های یادگاری ایران را در دوران معاصر تا سال ۱۳۸۹ معرفی و هم چنین به طبقه بندی موضوعی آنان پرداخته اند. محمدرضا مریدی و معصومه تقی زادگان (۱۳۹۲) در مقاله ای در فصلنامه مطالعات فرهنگی و

شده و سپس تاریخچه و سیر تحول و اقسام تمبر به عنوان یک عنصر هنری و گرافیکی بیان شده و در مجموعه ای از تمبرهای فرهنگی ایران که در این دو دوره منتشر شده اند، نشان داده شده است. سپس در بدنه اصلی تحقیق با استفاده از نظریه تحلیل گفتمان در مجموع به تطبیق ۶ تمبر فرهنگی، شامل ۳ تمبر فرهنگی از دهه ۱۳۵۰ مربوط به حکومت پهلوی و ۳ تمبر دیگر نیز از دهه ۱۳۵۰ و ۶۰ مربوط به دوره ی جمهوری اسلامی پرداخته شده است.

مفهوم گفتمان و نظریه لاکلاو و موفه

گفتمان که سابقه ی آن در برخی منابع به قرن ۱۴م. می رسد نظریه ای است که اساسا در زبان شناسی مطرح شده و قصد دارد تا به بررسی این نکته پردازد که زبان در چارچوب چه قالب هایی ساختار بندی شده است. قالب هایی که مردم به هنگام مشارکت در حوزه های مختلف حیات اجتماعی در گفتار خود از این آن ها تبعیت می کنند. تحلیل گفتمان تحلیل همین قالب ها است البته نه به صورت یک رویکرد واحد، بلکه مجموعه ای از رویکردهای میان رشته ای که توسط نظریه پردازان گوناگونی به کار گرفته شده اند. (یورگنسن، ۱۳۹۱: ۱۷)

گفتمان تعیین کننده آن واقعیتی است که ما درک می کنیم و به شیوه درک ما از واقعیت شکل می دهد. یک گفتمان از طریق تثبیت نسبی معنا حول گره گاه های خاصی شکل می گیرد، (سنگری، ۱۳۹۷: ۱۸۴) و کلیتی است که در آن هر نشانه ای در غالب یک بُعد و به واسطه رابطه اش با سایر نشانه ها تثبیت شده است. ارنستو لاکلا و شانتال موفه، با بازخوانی و ساختار شکنی نظریه های افرادی مانند مارکس، گرامشی، آلتوسر، دریدا، فوکو، سوسور و دیگران به

ارتباطات با عنوان «گفتمان های هنر ملی در ایران» چگونگی تأثیر سیاست های فرهنگی نظام های قدرت بر مفهوم هنر ملی و جریان تولید هنر در ایران را با به کار گیری روش تحلیلی لاکلاو و موفه در سه دوره ی تاریخی پهلوی اول، پهلوی دوم و جمهوری اسلامی مورد مطالعه قرار داده اند. الهه نسیم سبحان (۱۳۹۳) در پایان نامه کارشناسی ارشد «مطالعه تطبیقی زیبایی شناسی تمبرهای فرهنگی، دوران پهلوی و انقلاب اسلامی ایران» مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد به بررسی جنبه های تطبیقی زیبایی شناسی تمبرهای ایران از دوره پهلوی اول تا دوره معاصر و نقش و تحول تمبر در ایران دوره پهلوی و بعد از انقلاب اسلامی ایران پرداخته است.

در ادامه بر اساس بررسی انجام شده تاکنون پژوهش های نوشته شده مرتبط با تمبر به شناخت جنبه های زیبایی شناسانه و در حوزه نشانه شناختی و بررسی فرآیند تاویل و تفسیر نشانه و رمزگان پنهان در پس تصاویر ترسیم شده بوده، این پژوهش اما به ابعاد نشانه معنایی و کشف لایه های پنهان معانی تمبرها در بستری گفتمان مدار و این که چگونه یک نظام بصری منسجم با بهره بردن از فرهنگ و تاریخ گفتمان قدرت و هویت خود را ترسیم و تدوین کند، پرداخته است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ ماهیت، توصیفی-تحلیلی-تطبیقی است و از نظر هدف بنیادی. شیوه جمع آوری اطلاعات نیز به صورت اسنادی است؛ و سیر نوشته شده در مقاله نیز به این صورت است که در ابتدا نظریه تحلیل گفتمان و هم چنین ابزارهای بسط این نظریه از دید نظریه پردازان لاکلاو و موفه شرح داده

تدوین یک نظریه گفتمانی متشکل از یک نظریه ی معنایی و یک نظریه ی سیاسی اجتماعی پرداخته اند که در نهایت در نظریه ای پساساخت گرا با هم تلفیق می شوند. از نظر لاکلاو و موفه گفتمان تلاشی است برای تبدیل عناصر به وقفه ها از طریق تقلیل چندگانگی معنایی شان به یک معنای کاملا تثبیت شده. امر اجتماعی وجود ندارد و تمام پدیده های اجتماعی چه با کاربرد زبان مرتبط باشند و چه نباشند، اموری گفتمانی هستند و فرآیند گفتمان سرتاسر حوزه ی اجتماع را در بر می گیرد و تمامی حوزه ی اجتماع به مانند شبکه ای از فرآیندهاست که معنا در درون آن خلق می شود و در هر دوره ای گفتمان های مرکز با در اختیار گرفتن منابع هنر و فرهنگ به خود مشروعیت می بخشند و ثبات خود را حفظ می کنند. هیچ چیزی به خودی خود دارای هویت نیست، بلکه هویتش را از گفتمانی که در آن قرار گرفته است کسب می کند. (اخوان، ۱۳۹۵: ۳۷)

لاکلاو و موفه در آثار خود به دنبال نظریه پردازی بوده اند. ایده اصلی آن ها بر این بوده که پدیده های اجتماعی هرگز به اتمام نمی رسند و یا کامل نمی شوند و معنا هیچ گاه چیز ثابتی نیست. معانی دارای ماهیت رابطه ای و غیرذاتی و عدم تثبیت کامل هستند. (انوشه، ۱۳۹۰: ۳۷) گفتمان ها را مجموعه ای از نشانه ها، کدها، اشیا و... می دانستند که به شیوه ای معنا دار به دور یک نقطه ی کانونی تثبیت شده و هویت خویش را در برابر مجموعه ای از دیگری ها به دست می آورند. (تاجیک و روز خوش، ۱۳۸۷: ۹۷) از نظر این دو هیچ گفتمانی پدیده ی بسته نیست، بلکه به واسطه ی سایر گفتمان ها دست خوش تغییر می شود. از این رو همه چیز ماهیتی گفتمانی دارد و هویت خود را از طریق رابطه ای که بین عناصر مختلف

برقرار می شود، کسب می کند. (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹: ۲۵)

ابزارهای نظریه گفتمان لاکلاو و موفه

هنگامی که با روش تحلیل گفتمان به جست و جو در هویت تمبرها به عنوان به عنوان عنصری گرافیکی از هویت تبلیغاتی یک جامعه می پردازیم، ابتدا باید مفاهیمی را که هویت تمبرها در دوره های تاریخی ایران حول آن سازماندهی شده، مورد بررسی قرار دهیم.

لاکلا و موفه برای تبیین نظریه ی خود، مفاهیم متعددی را به کار گرفته اند که ارتباطی شبکه ای و زنجیروار باهم دارند. شناخت برخی از مهم ترین این مفاهیم که در این مقاله از آن ها استفاد شده است، و برخی از مفاهیم کلیدی لاکلاو و موفه نیز هستند، نقطه شروع و مبانی تحلیل متون مورد نظر این مقاله است.

تمبر:

تمبر پستی را باید از عناصر با اهمیت تشکیلات پست در جهان دانست، چرا که سبب تحولی مهم در ساختار پست از شکل سنتی به مدرن شده و اطلاعاتی پیرامون تغییرات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یک جامعه را با استفاده از نماد پردازی های ملی، مذهبی و مناسبتی در طی سال ها به مردم و سایر جوامع انتقال داده است. همه تمبرها دارای دو ویژگی و نقش مشترک هستند:

- ۱- پرداخت کرایه پستی
- ۲- نماد سیاسی، فرهنگی، هنری و تاریخی یک کشور.

جدول ۱- ابزارهای نظریه گفتمان لاکلاو و موفه (منبع: نگارندگان)

عنوان	تعریف
عنصر ^۱	نشانه‌ها و دال‌های شناوری که معانی چندگانه آن‌ها تثبیت نشده؛ و معانی متعددی دارند و هنوز در قالب یک گفتمان خاص قرار نگرفته‌اند و گفتمان‌های گوناگون تلاش در معنا دهی به آنها دارند. (بورگسون و فیلیپس، ۱۳۸۹: ۵۹)
مفصل بندی ^۲	قرار دادن پدیده‌هایی در کنار یک دیگر که به طور طبیعی در کنار هم قرار ندارند. عناصر با قرار گرفتن در مجموعه جدید هویتی تازه پیدا می‌کنند. (مقدمی، ۱۳۹۰: ۹۸)
دال ^۳ و مدلول ^۴	دو مفهوم مهم تأثیر گذار در اندیشه لاکلاو و موف که متأثر از آرا سوسور می‌باشند. سوسور زبان را به عنوان نظامی از نشانه‌ها در نظر گرفت و برای آن یک الگوی دو وجهی مطرح کرد. ۱- دال: عنصر فیزیکی، کلمه گفتاری یا نوشتاری ۲- مدلول: مفهوم ذهنی، ایده هر نشانه
دال مرکزی یا دال برتر ^۵	هسته مرکزی گفتمان که سایر نشانه‌ها را حول محور خودش گردآوری می‌کند، به آن‌ها معنا می‌دهد و به خود گفتمان نیز یک انسجام معنایی می‌دهد.
دال شناور ^۶	دالی که مدلول ثابتی ندارد و دارای مدلول‌های متعدد است. این دال‌ها برای افراد گوناگون معانی متفاوتی دارند و وقتی معنا می‌دهند که هر مفسر از آن‌ها معنا بخواهد.
میدان گفتمان	هر نشانه ممکن است چندین معنا داشته باشد. هر گفتمان همواره یکی از معانی را برحسب هم خوانی با نظام معنایی خودش تثبیت (وقته) و بقیه را طرد (عنصر) می‌کند. (کسرایی، ۱۳۸۸: ۳۴۶) میدان گفتمان مکانی برای مازاد معانی به وجود آمده به دلیل مفصل بندی است.
هژمونی	اگر افکار عمومی معنایی را برای یک دال هرچند موقت بپذیرند، در آن صورت آن دال هژمونیک می‌شود. هژمونیک شدن دال‌های دیگر به معنای هژمونیک شدن کل نظام معنایی و نهایتاً گفتمان و هویت آن می‌شود. (مقدمی، ۱۳۹۰: ۱۰۳)

مضامین تمبرهای این دوره است. موضوعات ترسیم شده بر تمبرهای دوران پهلوی شامل:

- ۱- موضوعاتی با جنبه سلطنت با عناصری از شاهان، ابنیه‌های تاریخی، سکه، نقوش برجسته و ...
- ۲- موضوعاتی با جنبه ملی با عناصری از لباس‌های محلی، پرچم، نقشه ایران، دانشمندان ایرانی، روزها و هفته‌هایی که به مناسبت‌های خاصی نام گذاری شده است، مانند کنفرانس‌های بین‌المللی، سالروز تأسیس اتحادیه‌ها و ...

- ۳- موضوعاتی با جنبه ارتباط بین‌المللی بوده‌اند. روی کار آمدن نظام جمهوری اسلامی ایران مضامین عناصر بر روی تمبرها را به طور کامل دگرگون کرد. وجه انقلابی نمود گسترده‌ای در تمبرهای دوره‌ی جمهوری اسلامی دارد. تصاویر شهدا، حوادث انقلاب، جنگ تحمیلی و ارزش‌های انقلاب اسلامی از مضمون‌های غالب در این تمبرهاست. در این تمبرها اغلب مشارکت مردم در امور، تأکید بر ارزش‌های اسلامی،

تمبر زبان نشانه‌ها و پدیده‌ی فرهنگ پذیری است. در تمبرها تلاقی گفتمان دیداری و کلامی و هم‌زیستی متن و تصویر به چشم می‌خورد. تمبرها آثار حاضر آماده‌ای هستند که در ذات خود آثاری اتفاقی-انتخابی قلمداد می‌شوند. (دلدار، ۱۳۹۶: ۲۷)

تمبرها را می‌توان به دو صورت درونی و بیرونی مطالعه کرد. در بررسی بیرونی به کمیت و کیفیت اجزای تمبر پرداخته می‌شود. در بررسی درونی نیز اقسام و موضوعات تمبر عبارتند از: سیاسی، فرهنگی، مذهبی، اجتماعی و خدماتیکه در دسته‌هایی کلی از انواع تمبرها شامل تمبرهای جاری، دولتی، یادبود، تبلیغاتی، اختصاصی، امانات، روزنامه، سفارشی و تجاری جای می‌گیرند.

در دوره پهلوی طراحی تمبرها از چهره‌ی پادشاهان فراتر رفت و موضوعات فرهنگی، هنری و ورزشی را نیز شامل شد. تصویر بزرگان علم، فرهنگ، ادب، هنر و تاریخ ایران مانند بوعلی سینا، فارابی، سعدی و ... از

گفتمان در تمبرهای فرهنگی دوره پهلوی:

تصویر ۱- جشن فرهنگ و هنر، ۱۳۵۱ ه.ش. منبع:

(www.iranstamp.com/collection/search/451802?pos=8)

جدول ۲- گفتمان مدرنیته در سری تمبر جشن فرهنگ و هنر ۱۳۵۱ (منبع: نگارندگان)

ابزار های تحلیلی لاکلا و موف	سطح تحلیل	نمود و کردار در تمبر
عنصر	متن	تاج- پیکتوگرام اصلاحات شاه- ستون تخت جمشید
دال مرکزی	متن	جشن فرهنگ و هنر
میدان گفتمان	متن	اشاره به مزیت های وقوع انقلاب سفید و رونق زمینه های فرهنگی پس از این رخداد
مفصل بندی	متن	کنار هم قرار گرفتن عناصر تاج، واژه دهمین سال انقلاب سفید و جشن فرهنگ و هنر، پیکتوگرام های اصلاحات انقلاب سفید و طرح انتزاعی از سر ستون تخت جمشید
	فرامتن	اشاره به توان مندی نظام پادشاهی در توسعه نظام های فرهنگی کشور و اهمیت جشن فرهنگ و هنر در رونق زمینه های هنری و فرهنگی

نماز جماعت، مراسم حج، دفاع مقدس، نهضت سوادآموزی، فعالیت های جهاد سازندگی، اعیاد و مناسبت های مذهبی، حمایت از جنبش های اسلامی دیگر کشورها ترسیم شده است. هم چنین تعداد عناصر تصویر افزایش یافته و گرافیک شلوغ تری نیز در این تمبرها به چشم می خورد.

عنصر تصویری: در این تمبر استفاده از یک پس زمینه آبی رنگ و قرار گرفتن پیکتوگرام هایی دایره ای شکل در آن است. در بالاترین قست تمبر نیز تاج پادشاهی با رنگ قرمز و نارنجی قرار داده شده و در میانه تمبر نیز تصویر انتزاعی و خطی از ستون تخت جمشید ترسیم شده است.

عنصر تجسمی: در ابتدا پس زمینه ای به رنگ آبی دیده می شود که در پشت آن پیکتوگرام های تصاویر انقلاب سفید بر آن ها نقش بسته است. ترسیم این نقش مایه ها بر روی تمبری فرهنگی که به یک جشن ملی اختصاص دارد به این اشاره می کند که با وجود انقلاب سفید است که امروزه امکان برگزاری چنین

جشن فرهنگ و هنر در ۴ آبان ۱۳۴۷ به منظور شناساندن و گسترش فرهنگ و هنر ایران و هم چنین ایجاد پیوند و همکاری با سازمان های جهانی و تبادل های هنری آغاز به کار کرد؛ و هر ساله به این مناسبت تمبرهایی با این عنوان به چاپ رسیده اند. در این مقاله به تمبری که در سال ۱۳۵۱ منتشر شده پرداخته می شود.

عنصر نوشتاری: این تمبر عنوان اصلی جشن فرهنگ و هنر با خط نستعلیق قرار گرفته در یک سوم پایینی تصاویر است و در پایین ترین قسمت نیز عنوان پست ایران و مبلغ نوشته شده است.

بسیار قدیمی در این کشور بوده، امروزه این امکان به راحتی میسر است تا زمینه های توسعه ی فرهنگی و ملی اجتماعی کشور به سمت جلو سوق داده شود. قرار گرفتن تمام این نمادها و نشانه ها در کنار یک دیگر همه مهر تاکیدی بر وجود گفتمان قدرت خاندان پهلوی بر ایران با تکیه بر جلوه دادن اصلاحات و برنامه ها و فعالیت های فرهنگی، سیاسی آنان است.

تصویر ۲- تمبر پستی برای حفاظت ونیز، ۱۳۵۳ ه.ش. منبع:

(www.iranstamp.com/collection/search/451802?pos=8)

جدول ۳- گفتمان فرهنگ در تمبر پستی برای حفاظت ونیز ۱۳۵۳ ه.ش. (منبع: نگارندگان)

ابزار های تحلیلی لاکلاو و موفه	سطح تحلیل	نمود و کردار در تمبر
عنصر	متن	شیر دال قرار گرفته بر یک سرستون- تصویری از شهر ونیز
دال مرکزی	متن	نمایش تعاملات هنر و فرهنگ ایران با جهان و اهمیت نمایش هنر ایران در بافت های موقعیتی
میدان گفتمان	متن	تاکید بر مشابهت ها و تلاش برای ایجاد پیوند بهتر میان ایران و غرب
وقته	متن	نمایش هنر ایران در امتداد هنر جهانی و نمایش تعاملات میان فرهنگی در سطح جهان
مفصل بندی	متن	کنار هم قرار گرفتن دو عنصر از دو فرهنگ متفاوت یعنی شیر دال ایرانی و شهر ونیز در ایتالیا
	فرامتن	هم نشینی آثاری از فرهنگ های متفاوت در کنار هم دیگر و بازنمایی تاثیرگذاری هنر ایرانی بر فرهنگ جهانی

عنوان اصلی خارج از کادر تصویر و بر روی زمینه ای سفید نوشته شده اند.

عصر تصویری: عنصری که این تصویر بر آن تمرکز کرده و در جلوی تصویر قرار داده شده یک شیردال (گریفین) است که در پس زمینه اش تصویری نقاشی گونه از شهر ونیز به چشم می خورد.

جشن هایی میسر شده. هم چنین سال ۱۳۵۱ دهمین سالگرد وقوع انقلاب سفید بوده و در مقایسه ای با سایر تمبر ها در طی سالیان گوناگون که همگی به مبلغ ۲ ریال بوده اند می توان به این نتیجه رسید که این نیز اشاره ای تلویحی به گذشتن یک دهه از انقلاب سفید می باشد. نشانه تاج مجازا اشاره به کل حکومت پادشاهی و قدرت و توانمندی مستمر شاه دارد. ترسیم ستون های تخت جمشید در این تمبر بیان گر این نکته می باشد که نظام کنونی دارای ریشه و اصلتی کهن و هم چنین پشتوانه فرهنگی چندین هزارساله است. مفصل بندی و پیوند این عناصر در این میدان گفتمانی این نشانه را به بیننده تفهیم می کند که با وجود انقلاب سفید و هم چنین قدرت و توان مندی نظام پادشاهی جاودانی که دارای پیشینه ای

عنصر نوشتاری: در این تمبر تنها عنوان اصلی « برای حفاظت ونیز » که اشاره مستقیم به موضوع تمبر دارد در بالاترین قسمت گوشه راست تصویر نوشته شده است. سایر نوشته ها که عناصر ضروری یک تمبر هستند مانند واژه پست ایران، مبلغ و معادل ایتالیایی

عنصر تجسمی: در دوران پهلوی با توجه به علاقه و میل پادشاهان آن دوره به ایجاد روابط با سایر کشورها و بیان پشتوانه و سرمایه عظیم فرهنگی کهن ایران در مجامع بین المللی، تمبرهایی در سطح بین الملل منتشر شده که در آن ها تاکید بر داشتن روابط مشترک با سایر کشورها به خصوص در زمینه های فرهنگی دیده می شود. از این رو آنان در این نوع از تمبر ها به برجسته کردن عناصری از تاریخ و هنر و فرهنگ کشور دیگر می پردازند که دارای زمینه های اشتراک با ایران است.

در سال ۱۹۶۴م. (۱۳۴۳ش.) در شهر ونیز کنگره ای با عنوان دومین کنگره بین المللی معماران و کاردانان فنی یادمان های تاریخی تشکیل و هم چنین در آن متنی با مضمون ضرورت توجه و مرمت به آثار و سرمایه های فرهنگی به تصویب رسید. این متن را می توان تا اندازه ای در ترسیم تمبر بالا در سال ۱۳۵۳ش (۱۹۷۴ م.) تأثیرگذار دانست. عنصر برجسته این تصویر، یک شیر دال است که بر یک ستون قرار گرفته. شیردال موجودی تخیلی، افسانه ای و کهن در آثار باستانی ایران است که نیمی از بدنش از شیر و نیمی دیگر از عقاب تشکیل شده. در ایران این موجودات را نگهبان گنجینه ها و سرمایه های ارزشمند خود می دانستند، و این اندیشه آنان با باور مسیحیان که شیری که با چشمانی باز می خوابد نمادی از نگهبانی و هوشیاری است، مشترک است.

عنوان برای حفاظت از ونیز تاکید ویژه بر این عناصر قرار گرفته در کنار هم در این مفصل بندی می دهد و هم چنین تاکید به آن چه در سال ۱۹۶۴ مبنی بر حفاظت از آثار باستانی تصویب شده بود را یادآوری می کند. جدای از این ها نیز به کار بردن پیکره ای از یک شیر که از نماد های کهن کشور ایران است، به عنوان نمادی مشترک میان این دو کشور بر تاکید بر وجود اشتراکات فرهنگی میان این دو کشور را به خوبی نشان می دهد. می توان قرار دادن یک نماد ایرانی را به عنوان عنصر اصلی این تمبر و ترسیم تنها تصویری از شهر ونیز آن هم به عنوان پس زمینه را تلاش برای بیان این نکته دانست که با وجود مشابهت ها و روابط فرهنگی ایران با دیگر کشور ها اما در نهایت تاریخ و هنر ایران در درجه ای مهم تر و عنصری اصلی تر از سایر نمادها و عناصر است.

تصویر ۳- تمبر سال جهانی زن، ۱۳۵۳ ه.ش. منبع:

(www.iranstamp.com/collection/search/451802?pos=8)

ابزار های تحلیلی لاکلاو و موفه	سطح تحلیل	نمود و کردار در تمبر
عنصر	متن	زنی با پرچمی سفید در دست_ نشان سازمان زنان ایرانی و کنفرانس جهانی زن نقش برجسته بروی پرچم
دال مرکزی	متن	تأثیر و نقش زنان بر جامعه و بشریت
میدان گفتمان	متن	لزوم اهمیت و توجه به زنان و خدمات دولت پهلوی به زنان ایرانی برای پیشرفتشان
وقته	متن	لزوم بازبینی در نگاه به زنان و نقش آنان در جامعه
مفصل بندی	متن	ترسیم زنی با پرچمی سفید در دست که بر روی آن نشان سازمان زنان ایرانی و کنفرانس جهانی زن نقش بسته
	فرامتن	دولت پهلوی همواره از زنان و نقش آن ها در پیشرفت جامعه آگاه بوده و به آن اهمیت می دهد

عنصر نوشتاری: در پرچمی که در این تصویر قرار داده شده، شعار برابری، صلح و توسعه نوشته شده و درگوشه تمبر و خارج از کادر تصویر نیز عنوان آزادی زنان ایران و سال جهان زن به چشم می خورد.

عنصر تصویری: دراین تمبر زنی به صورتی گرافیکی و به گونه ای که به چهره و شخص خاصی اشاره ندارد و هم چنین پرچمی در دست داشته و نگاهی رو به بالا دارد ترسیم شده است. در پرچم در دست زن هم نمادی از نقش مایه ایرانی خورشید و در کنار آن تصویری از نشان کنفرانس جهانی زنان نقش بسته است.

عنصر تجسمی: در این تمبر زنی به صورت انتزاعی و به مانند نقش یک پیکتوگرام ترسیم شده که منظور از این مضمون اشاره به تمام زنان است. این زن با پرچمی به رنگ سفید در دو دستش و حالتی که نشان از اوج و پرواز او به سمت بالا و پیشرفت دارد ترسیم شده که اشاره ضمنی به آزادی زنان دارد. عنوانی که به صورت مستقیم در سمت راست و چپ تمبر به آن اشاره شده و در واقع علت اصلی ترسیم این تمبرهاست اشاره به سال جهانی زنان بوده. می توان ترسیم زن به رنگ قرمز و در دست داشتن پرچم

سفید را اشاره ای به وجود شور و شوق زندگی، عشق و ایثار زنان که مظهری از پاکی و معصومیت هستند بیان کرد. دو عنصر نقش بسته بر پرچم نیز، آنکه در بالا است، نقش مایه ای بسیار آشنا برای همه ایرانیان می باشد که بسیار در نگاره های کهن ترسیم شده و خورشید می باشد، این عنصر نمادی از حیات، سرچشمه ی نیروی انسانی و کیهان است، از طرفی دایره چون مبدائی می باشد که همه چیز از آن ها نشات گرفته است. اطراف خورشید را گلبرگ های گل نیلوفر آبی (لوتوس) در برگرفته اند. سربر آوردن نیلوفر آبی از آب و گشوده شدن آن با نور خورشید، خورشید را نیز یکی از محوری ترین اجزا خلقت و ظهور در عالم قرار می دهد. خورشید در مذاهب، یک کارکرد ظاهری دارد که همانا روشنایی و حرارت است و کارکرد باطنی و معنوی که عامل ایجاد خلقت است یعنی بارور کننده ی عالم و به همین دلیل است که در همه مذاهب بلا استثنا خورشید را یا خدای مولد نیز می گویند. (مسعودی، ۱۳۹۰: ۱۵۶)

از این رو این نقش مایه را به عنوان نشان سازمان زنان ایرانی در نظر گرفته بودند. علاوه بر تاکید بر این مضامین، دلیل مهم دیگر در ترسیم این عنصر اشاره و

تاکید بر ارجاع به پیشینه غنی و گذشته فرهنگی ایرانیان بوده است. نشان دیگر که در کنار این نقش عنصر قرار گرفته، لوگوی کنفرانس جهانی زن بوده، در نگاه اول به این نشان تصویری انتزاعی از یک کبوتر دیده می شود که نمادی جهانی از صلح و عشق و بشریت است. در میان اسطوره های یونانی آفرودیت، الهه یونانی با کبوتری در حال پرواز در اطرافش و یا در دستش نشان داده می شده است. در فرهنگ آرتک ها نیز الهه عشق « زوشیکواستال » مادر بشر است و اعتقاد بر این است که او به شکل کبوتر بر روی زمین فرود آمده و به جهانیان زبان و گفتار را هدیه داده است. ترسیم همه این عناصر در این تمبر و قرار گرفتن آن ها در این مفصل بندی همه اشاره به زنانگی می باشد. از طرفی دیگر قرار گرفتن همه این عناصر در یک کادر مربع که نمادی از زمین است، اشاره ای به اهمیت

زنان و نقش آنان در برقراری صلح و برابری و آزادی در جهان را نشان می دهد.

گفتمان در تمبرهای فرهنگی جمهوری اسلامی ایران:

تصویر ۴- تمبر انقلاب فرهنگی ایران، ۱۳۶۰ ه.ش. منبع: (www.manaalbum.com/product/136425)

جدول ۵- گفتمان فرهنگ در تمبر انقلاب فرهنگی ایران، ۱۳۶۰ ه.ش. (منبع: نگارندگان)

نمود و کردار در تمبر	سطح تحلیل	ابزار های تحلیلی لاکلاو و موفه
تصویری از محراب مسجد و پرتو های نور منعکس از آن	متن	عنصر
نقش اسلام در تثبیت قدرت فرهنگی ایران	متن	دال مرکزی
خدمات و تاثیر فرهنگ اسلامی بر جامعه ایرانی	متن	میدان گفتمان
تاکید بر خدمات فرهنگی تمدن اسلامی به ایران و وابستگی جامعه و فرهنگ ایرانی به حاکمیت اسلامی	متن	وقته
ترسیم تصویر محرابی که از میان آن پرتوهای نوری منعکس شده است	متن	مفصل بندی
تاکید بر وجود فرهنگ اسلامی در جامعه ایرانی و نشان دادن چهره فرهنگی و غنی اسلام	فرامتن	

عنصر نوشتاری: در این تمبر عنصر نوشتاری درصد کمی را به خود اختصاص داده است و عنوان اصلی آن « انقلاب فرهنگی » نیز در پایین ترین قسمت تمبر و جدای از تصویر، نوشته شده است.

عنصر تصویری: آن چه در این تصویر ترسیم شده، تصویری تک رنگ از محراب است که از میان پرتوهای نوری به بیرون منشعب شده و کانون اصلی این پرتوها محراب مسجد می باشد.

تمبر به اسلام خواهی و بازگشت به مبانی اسلام و نقش مبارزات و انقلاب فرهنگی این نظام برای برافراشتن پرچم و هویت فرهنگی اسلامی و ایرانی و اشاره به این دارد که دین اسلام روشن گر راه مردم و موجب پیشرفت آنان است.

تصویر ۵-روز جهانی صنایع دستی، ۱۳۶۹ ه.ش. منبع:
(www.iranstamp.com/collection/search/451802?pos=8)

عنصر تجسمی: عنصر تصویری اصلی این تمبر تصویر محراب مسجدی است که پرتوهای نوری از میان آن به بیرون منشعب شده است و فضا را دگرگون و روشن ساخته است. با توجه به وجود عناصر واژه انقلاب فرهنگی و تصویر محراب در یک مفصل بندی می توان این نور را به مثابه نور علم در نظر گرفت. قرار دادن نور علم در نقطه مرکزی این تمبر اشاره و توجه به اهمیت روشن گری و علم آموزی در انقلاب اسلامی و اسلام دارد. در آیاتی از قرآن کریم مانند سوره رعد آیه ۱۶ و سوره فاطر آیه ۲۰-۱۹ بر علم اطلاق نور و روشنایی شده است. هم چنین حضرت علی در بحارالانوار می فرماید اگر علم و معرفت با طلب حقیقت و دل بستگی به آن و گام گذاشتن در راه آن همراه شود و فرد عالم علم خود را چراغ راه تعالی خود قرار دهد و در جست و جوی کمال برآید، ایمان حاصل می شود. از این رو اشاره این

جدول ۶-گفتمان فرهنگی و گفتمان دینی و گفتمان ملی در تمبر روز جهانی صنایع دستی، ۱۳۶۹ ه.ش. (منبع: نگارندگان)

ابزار های تحلیلی لاکلاو و موفه	سطح تحلیل	نمود و کردار در تمبر
عنصر	متن	تصویری از پرنده ی فلزی طلا کوب شده
دال مرکزی	متن	نمایش اثر هنری ایرانی- اسلامی
میدان گفتمان	متن	روز جهانی صنایع دستی
وقته	متن	نمایش پرنده ی فلزی طلا کوب که مضمون و کاربرد مشترک در ایران و جهان اسلام دارد برای نشان دادن تعاملات میان فرهنگی بین اسلام و ایران
مفصل بندی	متن	نمایش حجمی از یک پرنده ی فلزی طلا کوب شده
	فرامتن	نمایش هنر اسلامی در امتداد هنر ایرانی و این که انقلاب اسلامی در ایران وظیفه دارد تا چهره اسلام را در تمامی ابعاد فرهنگی ایران نشان دهد

صنایع دستی «می باشد که در پایین تصویر قرار گرفته و در زیر این عنوان نیز نام تصویر صنایع دستی که عکس آن تصویر اصلی تمبر است با تیترا «پرنده ی

عنصر نوشتاری: عناصر نوشتاری در این تمبر به مانند یک کادر، تصویری که در وسط قرار گرفته را احاطه کرده اند. عنوان اصلی این تمبر «روز جهانی

و نقش آن بر روی تمبر که رسانه ای جهانی است اشاره ای به اهمیت این هنر و تلاش برای انتقال این حرفه و هنر به جهان است. تمبرها کارکردی ارجاعی دارند و محور گفتمان در آن ها بر اساس فرهنگ و تاریخ شکل می گیرد. از این رو حضور پیشه های کهن ایران باستان بر روی تمبر های با این مضمون دیده می شود، چرا که تمبر آینه ی تمام نمای فرهنگ و آیین و اندیشه ی یک ملت است. در این تمبر نیز اهمیت و هم سویی تفکر و اندیشه ی اسلامی، ایرانی دیده می شود و بازتاب آن در ترسیم نمادی که هم یک عنصر فرهنگی کهن است و هم در دین اسلام نشانی مذهبی است، دیده می شود.

تصویر ۶- تمبر آغاز پانزدهمین قرن هجرت پیامبر اسلام، ۱۳۵۸ ه.ش. منبع:

(www.malekmuseum.org/collection/artifact/search?type=10)

طلا کوب «و در پایین آن نیز همین عنوان به زبان انگلیسی نوشته شده است. عنصر تصویری: در این تمبر تصویر طاووسی از جنس فولاد طلاکوبی شده در کادر مستطیل شکل ترسیم شده است.

عنصر تجسمی: در ایران باستان، از دوران ساسانیان نقش طاووس از اهمیت بسیاری برخوردار بود. این پرنده در بسیاری از هنرهای تزئینی به چشم می خورد و در باور آن ها نماد شکوه و سلطنت بود. این پرنده در دوران اسلامی هم چنان مورد توجه هنرمندان ایرانی بوده و بر اساس جهان بینی اسلامی و روایات تاریخی، طاووس مدخل ورود به بهشت بوده است. (صادقی نیا و پوزش، ۱۳۹۴: ۵۶-۵۷) طاووس فلزی در اسلام و ایران یادآور واقعه عاشورا است و خصلتی مذهبی دارد؛ چرا که در علم هایی که در مراسم روز عاشورا بر پا می شود، این پرنده فلزی بسیار به چشم می خورد. طلا نیز از گذشته های بسیار دور نمادی از روشنایی و تقدس است و هم چنین آن را مرتبط با صفاتی مانند فساد ناپذیری، پاکی و کمال می دانند. (میتفورد، ۱۳۹۴: ۴۲) در این تصویر، پیام تصویری به صورت صریح و مستقیم اشاره به پیام متنی دارد. هنر طلاکوبی از هنرهای کهن ایرانی است

جدول ۷- گفتمان دینی و گفتمان ملی و گفتمان فرهنگی در تمبر آغاز پانزدهمین قرن هجرت پیامبر اسلام، ۱۳۵۸ ه.ش.

(منبع: نگارندگان)

ابزار های تحلیلی لاکلاو و موفه	سطح تحلیل	نمود و کردار در تمبر
عنصر	متن	نقشه ی کشور ایران- سلمان فارسی- کعبه
دال مرکزی	متن	مکتوب کردن گذشته ای ایران در تاریخ جهان اسلام و دین مشترک (اسلام)
میدان گفتمان	متن	پیوستگی و تعامل میان کشور ایران و تمدن اسلامی
وقته	متن	نشان دادن نقش تمدن ایرانی در تاثیر پذیری و خدمت به قدرت تمدن اسلامی و تاثیر پذیری ایران از فرهنگ اسلامی
مفصل بندی	متن	ترسیم نقشه ایران و سلمان فارسی که از اهالی این کشور است و رو به سوی کعبه دارد
	فرامتن	نمایش تعاملات فرهنگی میان ایران و جهان اسلام در طول تاریخ و تاکید بر خدمات ایرانیان به تمدن اسلامی و نشان دادن چهره ی حقیقی آن با نشان دادن سلمان فارسی به عنوان یکی از نمادهای ایجاد این پیوستگی و اتحاد

یک اثر تجسمی می باشد. چرا که میدان گفتمان اصلی این تمبر با توجه به عنوان و دلیل انتشار آن اسلام بوده است و طراح می بایست عناصر را به گونه ای در یک ترکیب بندی منسجمی قرار دهد که مفهوم و هویت فرهنگی اصلی موضوع تمبر در نگاه اول شناسایی و بر روی آن فوکوس شود. از میان عناصری که در این تمبر در کنار هم قرار گرفته اند در نگاه اول چشم به سمت راست تمبر کشیده می شود و در آن تصویری از نقشه ایران است که شخص قهرمانی از این سرزمین برخاسته و رو به سوی خانه ی کعبه که در گوشه چپ تمبر قرار دارد، می رود. اگر چه وجود نام سلمان فارسی اشاره صریح به این شخص دارد، اما چنان چه این نام هم قرار داده نمی شد با توجه به عنوان اصلی تمبر و مفصل بندی عناصر در این گفتمان به راحتی می توان به شخصیت این فرد پی برد.

عنصر نوشتاری: دو عنصر نوشتاری این تمبر که معرف مضمون اصلی آن می باشد عنوان آغاز پانزدهمین قرن هجرت پیامبر اسلام (ص) به فونت درشت تر در بالای تمبر و عنوان سلمان فارسی با فونت بسیار کوچک تر از تیترا اصلی در قسمت پایینی تمبر می باشد.

عنصر تصویری: این تمبر فرهنگی به بیان عقاید و واقعه تاریخی دین اسلام پرداخته و با توجه به عناصر نوشتاری در تمبر به ترسیم کعبه، خانه ی خداوند در کشور عربستان در سمت راست و پایین تصویر و نقشه ایران و سلمان فارسی با اشاره به نوشته در تمبر در سمت چپ تمبر پرداخته است.

عنصر تجسمی: این تمبر ها در سال ۱۳۵۸ خورشیدی منتشر شده و مضمون اصلی آن اشاره به دین اسلام است و عنوان آن آغاز پانزدهمین قرن هجرت می باشد. آن چه که در این تمبر بسیار مشهود است عدم تسلط و شناخت طراح در آشنایی با ترکیب بندی و پلان بندی و اصول و مبانی گرافیکی طراحی

جدول ۸- بررسی تطبیقی گفتمان های غالب در تمبرهای سیاسی و فرهنگ حکومت پهلوی و نظام جمهوری اسلامی (منبع: نگارندگان)

مفاهیم لاکلاو و موفه	سطح تحلیل	پهلوی	جمهوری اسلامی
مفصل بندی	متن	بازتولید هویت فرهنگی مشترک میان مردم متأثر از تاریخ غنی ایران باستان و نشان دادن روند توسعه ی نظام فعلی	نمایش وقایع انقلاب و تمامی رخداد های وابسته به آن در زمینه های سیاسی، فرهنگی، مذهبی و اجتماعی
	فرامتن	پیوند میان ایران باستان و حکومت فعلی	نمایش تعاملات میان فرهنگی میان دین اسلام و کشور ایران
دال مرکزی	متن	رجوع به هنر و فرهنگ ایران باستان به عنوان ریشه های تاریخی و فرهنگی	تاکید بر خدمات تمدن اسلامی به ایران
		تاکید بر الهام گرفتن از گذشته برای خلق آینده ای نوین	بازنمایی هویت ایرانی به واسطه دین اسلام
میدان گفتمان	متن	تاریخ تمدن باستان- حکومت سلطنتی	اسلام- جمهوریت و مردمی بودن نظام
			مبانی اعتقادی و ایدئولوژی های انقلاب اسلامی
وقته	متن	سیر تاریخی هنر ایران	شهادت، ایثار، بازنمایی هویت خود به واسطه اسلام، وابستگی جامعه و آثار و رویدادهای آن به حاکمیت اسلامی
		تاریخ ایران باستان در خدمت تثبیت قدرت حکومت فعلی	
گفتمان غالب	متن و فرامتن	گفتمان باستان گرایی- گفتمان مدرنیته- گفتمان ملی	گفتمان دینی- گفتمان ضد استعمار- گفتمان دفاع مقدس- گفتمان شهادت- گفتمان سیاسی-

نتیجه‌گیری

تمبر به مانند یک زبان تصویر و سندی ملی می باشد که تصاویر نقش بسته بر روی آن وابستگی مستقیم به ایدئولوژی حکومتی که تمبر در آن منتشر شده است دارد. تصاویر نقش بسته بر روی تمبرها بیان گر تمایلات غالب گروه کثیری از یک اجتماع و یک کشور است، از این رو طراحان آن می کوشند تا اثری را خلق کنند که علاوه بر دارا بودن کیفیت های زیبایی شناسی و مبانی و اصول هنرهای تجسمی و طراحی، پیام خاصی را به بیننده انتقال دهد. چرا که هر حکومتی دارای اهداف و گفتمان های خاص خودش می باشد که همگی این ها متأثر از یک گفتمان سیاسی غالب در جامعه هستند. در پاسخ به سوالات مقاله که چه محورهای گفتمانی در تمبرهای پستی فرهنگی دوره پهلوی و جمهوری اسلامی ایران وجود دارد؟ و چه گفتمانی توانست در این تمبرها همزمنیک شود و سایر گفتمان ها را طرد کرده و یا به حاشیه براند؟ باید گفت اگر چه هر دوی این حکومت ها دارای تاریخ مشترکی هستند اما هر کدام دارای ایدئولوژی و اندیشه ای متفاوت نسبت به فرهنگ و سیاست است و این با تغییر المان ها و نماد های ترسیم شده بر روی تمبرها مشاهده می شود. در تمبر های دوره پهلوی تمدن کهن و تاریخ ایران باستان بسیار مورد توجه بوده و همه اشاره های تصویری در هر زمینه ای با ارجاع به گذشته و فرهنگ و نمادهای باستان صورت پذیرفته است؛ و تلاش بر این بوده تا خاندان پهلوی را ادامه دهنده راه فرهنگ و تاریخ پادشاهی غنی و کهن ایران نشان دهد و هم چنین از طرفی دیگر حکومت خود را حکومتی بسیار پیشرو در عرصه های اصلاحات نوین و مفید نشان دهد و آن را هم سطح با بسیاری از حکومت های قدرت مند وقت

نشان دهد. از این رو گفتمان باستان گرایی و قدرت شاه در طراحی تمبر های آن ها بسیار پررنگ است. در جمهوری اسلامی این موضوعات بسیار تغییر کرده و گفتمان اسلام، محور اصلی تمام موضوعات است. اندیشه اسلامی و مردم محوری عنصری بوده که در همه تمبرها بر آن ها تاکید شده و تاکید بر تمامی محورها و مضمون ها مانند مضامین فرهنگی و اجتماعی و... حول این گفتمان اصلی شکل گرفته. برای مثال ترسیم بناهای اسلامی مشهور ایران، ترسیم شخصیت های اسلامی فرهنگی، سیاسی ایرانی، پرداختن به آرمان های ایثار شهادت طلبی و ترویج مبانی اعتقادی اسلامی در این تمبرها بسیار به چشم می خورد.

از این رو باید گفت نوع حکومت و ایدئولوژی های آن گفتمان غالبی را بر اساس تفکرات خود برگزیده و بازتاب این امر به خوبی در طراحی های تمبرها مشهود است و می توان با بررسی این نمادها و نشانه ها هویت های سیاسی و فرهنگی هر حکومت را به خوبی شناخت.

1. Element
2. Articulation
3. Signifier
4. Signified
5. Nodal point
6. Floaying signifier

فهرست منابع

- اخوان، نرگس (۱۳۹۵)، خوانش‌گفتمانی بیلبردهای تبلیغات شهری شهر اصفهان در زمستان ۹۴ و بهار ۹۵، استاد راهنما: فواد نجم‌الدین، کارشناسی ارشد، پژوهش هنر، دانشگاه علم و هنر اردکان یزد، دانشکده هنر و معماری.
- انوشه، نوید (۱۳۹۰)، تحلیل‌گفتمان دراماتیک چهار نمایشنامه از محمد یعقوبی، استاد راهنما: فرزانه سجودی، کارشناسی ارشد، ادبیات نمایشی، دانشگاه هنر تهران، دانشکده سینما و تئاتر.
- تاجیک، محمدرضا، روزخوش، محمد (۱۳۸۷)، بررسی نهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری ایران از منظر تحلیل‌گفتمان، فصلنامه دانشکده ادبیات و علوم انسانی (دانشگاه خوارزمی)، ۶۱: ۶۸-۱۲۳.
- دشتی زاده، مریم (۱۳۹۶)، تفسیر چالش‌های بین‌گفتمانی موزه شناختی و مقایسه آن با گفتمان‌های موزه‌های هنر اسلامی، استاد راهنما: اصغر جوانی، دکتری تخصصی، پژوهش هنر، دانشگاه هنر اصفهان، دانشکده پژوهش‌های عالی و کارآفرینی.
- دلدار، نرگس (۱۳۹۶)، نشانه‌شناسی تمبرهای صنایع دستی ایران دوران متأخر (1358_ 1394)، استاد راهنما: عفت السادات افضل طوسی، کارشناسی ارشد، صنایع دستی، دانشگاه سوره تهران.
- سلطانی، علی اصغر (۱۳۸۴)، قدرت، زبان و گفتمان، تهران: نشر نی.
- صادقی‌نیا، سارا و پوزش، سارا (۱۳۹۵)، بررسی تاویلی و نمادشناسانه نقش طاووس در هنرهای ایرانی، فصلنامه ادبیات نمایشی و هنرهای تجسمی، ۲: ۵۳-۶۲.
- صفایی‌سنگری، علی و نیکویی، علیرضا و مغیث، امیرحسین (۱۳۹۷)، صورت‌بندی‌گفتمان و استراتژی زبانی داستان «پسرک لبوفروش» صمد بهرنگی با رویکرد تحلیل‌گفتمان لاکلا و موف. زبان‌شناسی تطبیقی، ۱۶: ۱۸۱-۱۹۷.
- مقدمی، محمد تقی (۱۳۹۰)، نظریه تحلیل‌گفتمان لاکلا و موف و نقد آن، معرفت فرهنگی اجتماعی، ۲: ۹۱-۱۲۴.
- میتفورد، میراندا بوروس (۱۳۹۴)، دایره‌المعارف مصور نمادها و نشانه‌ها، ترجمه مصومه انصاری و حبیب بشیرپور، تهران: سایان.
- یورگنسن، ماریان و فیلیپس، لوییز (۱۳۸۹)، نظریه و روش در تحلیل‌گفتمان، ترجمه هادی جلیلی، تهران: نی.

منابع تصاویر:

- Website: ایران تمبر
URL1: [https:// www.iranstamp.com](https://www.iranstamp.com) Accessed at 2021\12\17
- Website: موسسه تمبر مانا
URL2: <https://www.manaalbum.com> Accessed at 2021\12\17
- Website: کتابخانه وموزه ملی ملک
URL3: [https:// www.malekmuseum.com](https://www.malekmuseum.com) Accessed at 2021\12\17